

Ruud Paesie, *Slavenopstand op de Neptunus. Kroniek van een wanhoopsdaad*. (Zutphen: Walburg Pers, 2016). 143 p. ISBN 9789462491304.

Over de trans-Atlantische slavenhandel is, en wordt nog steeds, veel onderzoek gedaan. Een belangrijke voorwaarde voor het uitvoeren van deze mensenhandel was de beschikbaarheid van schepen. Hoe de Afrikanen met hun gevangenschap aan boord van de slavenschepen omgingen is weinig bekend. Waren zij in staat verzet te plegen? Kwamen zij in opstand tegen degenen die hen gevangen hielden? Over opstanden waarbij de gevangenen zich van het schip meester maakten en daardoor hun lot in eigen hand konden nemen, zijn vrijwel geen verslagen bewaard gebleven. Pogingen tot verzet vonden meestal plaats als het schip zich nog aan de Afrikaanse kust bevond, omdat de gevangenen hoopten daardoor nog terug te kunnen keren naar het vasteland. Dat was niet meer mogelijk was als het schip zich eenmaal op zee bevond. Dat er verzet werd gepleegd tegen het gedwongen verblijf op de slavenschepen is wel bekend. In 1731 meldde de directeur-generaal van de West-Indische Compagnie (WIC) in Elmina aan de directeurs in Nederland dat er regelmatig opstanden plaatsvonden op Engelse schepen waarbij de bemanning werd uitgemoord door de Afrikanen. Volgens hem was dit aan de Engelsen zelf te wijten, omdat ze meestal te weinig bemanning aan boord hadden. Maar over verzet op Nederlandse slavenschepen is vrijwel niets bekend.

Nu is er de studie van Ruud Paesie, *Slavenopstand op de Neptunus. Kroniek van een wanhoopsdaad*, die voorziet in deze leegte. Paesie beschrijft niet alleen de gebeurtenissen die tot de ramp met de *Neptunus* hebben geleid, maar hij biedt ook inzicht in de manier waarop een slaventocht werd voorbereid. De beslissing om

Afrikaanse gevangenen te kopen en als slaven te verkopen vereiste een gedegen planning. In de eerste plaats was het nodig voldoende deelnemers te vinden die aan een dergelijke onderneming (financieel) wilden bijdragen. Er moest een schip worden gekocht of gebouwd. De deelnemers namen voor een bepaald bedrag (een part)deel aan de onderneming, vandaar de term partenrederij. Paesie beschrijft nauwgezet hoe dit in het geval van de *Neptunus* georganiseerd werd. Het schip had als thuishaven Zierikzee en werd waarschijnlijk al in 1746 gebouwd. Voor degenen die zich niet eerder hebben verdiept in de organisatie van de slavenhandel, biedt dit boek een goed inzicht. Ook wordt duidelijk uit welke families de (beperkte) kring van Zeeuwse slavenhandelaren bestond.

De ramp die zich op 17 oktober 1785 aan boord van de *Neptunus* voltrok, was aan verschillende factoren te wijten: geringe bemanning aan boord, slechte behandeling van de gevangenen, het lange verblijf aan de kust van Afrika. Op 4 juli 1784 kwam het schip in Afrika (Sierra Leone) aan en moest vervolgens een reis langs verschillende handelsposten maken om het benodigde aantal gevangenen te kopen. Op het moment van de opstand waren er ongeveer 200 gevangenen aan boord van de *Neptunus*. Enkele gevangenen hadden kans gezien zich uit hun boeien te bevrijden en vielen vervolgens de bemanning aan. Het lukte hen de kruitten wapenkamer open te breken en zich te bewapenen. Verschillende kano's met bewapende Afrikanen mengden zich in de strijd om de gevangenen weer terug in het slavenruim te krijgen. Die waren niet van plan zich over te geven en bliezen tenslotte het schip op, waarbij zij zelf ook het leven lieten. Behalve de gevangenen vond ook een groot aantal te hulp geschoten mensen de dood. In totaal waren er ongeveer 400 doden.

Paesie noemt op p. 29 van zijn boek de opstand op de *Neptunus* de tweede geslaagde opstand op een slavenschip. De eerste was in 1780 op het schip *Vigilantie*. In het geval van de *Vigilantie* lukte het de gevangenen om de bemanning, nadat het schip op een zandbank in de monding van de Marowijnerivier was vastgelopen, te verjagen. Na een paar dagen liep het stuurloos ronddobberende schip weer vast op een zandbank. De opstandelingen werden opnieuw gevangen genomen en alsnog verkocht. Of er (zowel op de *Vigilantie* als op de *Neptunus*) van een 'geslaagde' opstand gesproken kan worden, is dan ook zeer de vraag. Paesie worstelt met de vraag of hier sprake was van een daad van één wanhopige Afrikaan of van een collectief besluit tot suïcide (p. 89). Zijn conclusie is dat de gevangenen hun lot in eigen hand genomen hebben omdat elk zicht op vrijheid hun werd ontnomen.

Een kritische opmerking ten slotte: volgens Paesie (p. 25) ging bij de aankoop van Afrikaanse gevangenen de voorkeur uit naar kinderen en jonge vrouwen. Zijn verklaring is dat zij beter bestand waren tegen de omstandigheden aan boord en minder risico op gewelddadig verzet opleverden. Jammer dat Paesie deze opvatting, die niet wordt ondersteund door onderzoek en literatuur over de slavenhan-

del, verder niet onderbouwt. De voorkeur ging juist uit naar mannen voor het zware werk op de plantages.

Paesie heeft een goed gedocumenteerd boek geschreven op basis van nauwgezet historisch onderzoek. Een aanwinst voor de studie over de Nederlandse slavenhandel en in het bijzonder de manier waarop slavenschepen naar Afrika werden uitgereed.

L.W. Balai, Balai-Research